VICTORIA BUŞMACHIU

Institutul de Filologie
(Chişinău)

STILISTICA SISTEMULUI LEXICAL AL LIMBII ROMÂNE

Abstract

Functional style is a variant of the literary language that accomplishes the function of communication in a determined field of activity. Number of functional styles is varied in a language. In the Romanian language there were set the following functional styles: belletristic, scientific, official, journalistic and colloquial.

Keywords: functional style, belletristic, scientific, journalistic, official, colloquial, stylistics of lexical system.

În general, limba este definită drept principal mijloc de comunicare între membrii unei colectivităţi. Orice limbă naţională are un aspect spontan, mai puţin îngrijit (popular) şi altul normat (limba literară). Limba literară prezintă câteva stiluri funcţionale (ansambluri de trăsături lingvale, determinate de anumiţi factori socioculturali care condiţionează comunicarea): stilul tehnico-ştiinţific (bazat pe proprietatea, claritatea, exactitatea mesajului), stilul beletristic (cel mai bogat în elemente lexicale, utilizând cuvinte cu sens figurat sau cu mare forţă sugestivă şi structuri sintactice expresive), stilul administrativ sau oficial (caracterizat prin claritate, concizie şi mai ales prin prezenţa clişeelor verbale), stilul publicistic (contestat de mulţi cercetători pentru că ar fi rezultatul unor combinaţii de elemente în mass-media, elemente specifice celorlalte trei stiluri). Vocabularul a fost şi este una din componentele definitorii ale stilului. Folosirea cuvântului adecvat, a celui expresiv, a termenului ce conferă enunţului cea mai largă audienţă, de natură să atragă un număr cât mai mare de cititori/ascultători reprezintă una din problemele cele mai dificile şi delicate de mânuire artistică a limbajului uman. Cu referire la sistemul lexical al limbii, stilistica modernă distinge cuvinte fără frontieră sau cuvinte călătoare şi cuvinte care mor (Păunescu 2009, 3-4). Primele vin pe calea împrumutului, o dată cu mijloacele tehnice, cu produsele de consum şi folosirea lor se generalizează pe măsură ce aceste produse intră în uzul cotidian. Tot la această categorie de termeni se referă şi cuvintele ce aparţin vocabularului politic, filosofic, estetic, economic, literar, artistic, religios, curentelor artistice, care devin cunoscute în primul rând persoanelor care profesează aceste discipline, precum şi persoanelor care practică din pasiune disciplinele respective. Spre deosebire de aceste unităţi lexicale, constatăm categoria cuvintelor care mor din pricina dispariţiei realităţilor pe care le desemnează: obiceiuri, profesiuni, regimuri sociale, politice, administrative etc. În linii mari, în lexicologie se disting patru tipuri de subansambluri lexicale: lexic regional, lexic social, lexic al generaţiilor, lexic tematic. (idem, 6). În funcţie de diversitatea modalităţilor de exprimare a ideilor prin intermediul cuvântului,

BDD-A6834 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:13 UTC)

distingem o varietate de sintagme utilizate frecvent în limbajul curent, ca de exemplu: stil literar, poetic, academic, jurnalistic, ştiinţific, oral, colocvial, argotic etc. Termenul *stil* este în mod firesc predispus conectării cu un mare număr de determinative, atât în ceea ce priveşte uzul său în limbajul comun, cât şi în raport cu uzul acestuia în limbajul specializat: astfel stilul poate fi original, eclectic, epigonic, îngrijit, elegant, direct, concis, aforistic, laconic, împodobit, căutat, declamatoriu, emfatic, preţios, dar şi semidoct, de mahala etc. Cu privire la sistemul limbii în genere, studiul tradiţional al stilului se referă la modalitatea de uzitare a unităţilor lexicale, a imaginilor, a elementelor gramaticale, a topicii, precum şi la raportul dintre semantică şi sintaxă etc. Stilul vizează sistemul limbii, selectarea la nivel paradigmatic şi combinarea elementelor lingvale în plan sintagmatic, adică se produce ceea ce R. Jakobson numeşte „proiecţia principiului echivalenţei de pe axa selecţiei pe axa combinaţiei" (Jakobson 1968, 95). Corectitudinea ar fi un factor ce ar limita selecţia, în opinia lui J. Marouzeau, care consideră că „facultatea de a alege e limitată în plus de obligaţia de a exprima un sens dat: în momentul în care expresia aleasă nu răspunde exact gândului pe care vrea să-l exprime, nu mai este nici o problemă de limbă, nici de stil, iar lingvistica îşi pierde drepturile" (Marouzeau 1986, 10). Stilul ca rezultat al unei selecţii între mai multe posibilităţi de expresie ale limbii în funcţie de mesaj şi de atitudinea auctorială este concepţia integratoare a fenomenelor lingvale complexe care participă la constituirea formei expresive a unei opere literare. Stilul devine astfel un fenomen de interferenţă dintre elementele fonetice, lexicale, morfologice şi sintactice şi chiar grafice ale textului, iar în exprimarea orală intervine şi gestica, mimica, tonalitatea, intenţionalitatea comunicării, toate acestea fiind subordonate unui concept integrator. Stilul este astfel un proces de selecţie a elementelor lingvale şi de combinare a lor, dar implică mai mult decât expresia lingvală semnificativă, cuprinzând referinţe şi la instanţele comunicării. Selecţia reprezintă întrebuinţarea individuală (particulară) a limbii generale. De fapt, selecţia nu e absolut liberă, ci determinată de constrângeri prin plasarea în anumite subvariante ale limbii. De exemplu, în textele administrative avem selecţie socială şi fixată, nu individuală şi liberă; pe când în argou, în literatură există o selecţie socială (subcoduri), dar şi o inovaţie individuală. Stilul funcţional este o variantă a limbii literare care îndeplineşte funcţia de comunicare într-un domeniu de activitate determinat. Numărul de stiluri funcţionale într-o limbă este variabil (I. Iordan distinge 6 stiluri: literar, ştiinţific şi tehnic, publicistic, oficial, oratoric, familiar (Iordan 1954, 127); I. Coteanu considera că exista numai 3: beletristic, ştiinţific, juridico-administrativ (Coteanu 1973, 50); C. Maneca – 4 stiluri: artistic, ştiinţific, colocvial si oficial (Maneca 1973, 529-544); Lidia Sfârlea – 5: artistic, administrativ, ştiinţific, familiar, epistolar (Sfârlea 1972, 205); D. Irimia, 5 stiluri: beletristic, ştiinţific, colocvial, juridico-administrativ, publicistic); cu toate acestea în limba româna s-au acceptat ca fiind existente următoarele stiluri funcţionale ale limbii (sociolecte): beletristic, ştiinţific, administrativ-juridic, publicistic (jurnalistic) şi colocvial (familiar). **Stilul beletristic**, fie în poezie, fie în proză, denotă cea mai mare complexitate de organizare, atât în conţinutul şi în specificitatea textelor literare, cât şi prin variabilitatea expresivă a mijloacelor de realizare artistică. Stilul beletristic este persuasiv, propunându-şi atragerea receptorului în spaţiul comunicării, caracteristicile fundamentale în acest scop fiind sugestivitatea şi verosimilul. Cuvintele sunt folosite îndeosebi cu funcţia lor conotativă, având ca scop crearea imaginii artistice, prin care se obţine sensibilizarea lectorului. Stilul beletristic, aflându-se „în permanentă stare „conflictuală" între norma funcţională şi norma individuală" (Irimia 1986, 87-96),

BDD-A6834 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:13 UTC)

introduce practic totalitatea registrelor stilistice (fonetisme arhaice, regionale şi populare), interferente cu cele din limba comună. La nivelul lexical, stilul beletristic, atât în poezie, cât şi în proză, se caracterizează printr-o mare varietate a vocabularului, cu frecvenţă sporită a cuvintelor din fondul lexical principal, la care se adaugă şi arhaisme, regionalisme, argotisme etc. pentru prezentarea culorii locale şi a atmosferei mediilor. Se practică o extensiune semantică, prin dezvoltarea sinonimiei, a polisemiei termenilor lexicali, prin „sfărâmarea, prin metaforă, a «graniţelor» semantic-lexicale dintre câmpurile semantice ale vocabularului" (Irimia 1986, 180-185). Stilul beletristic este propriu comunicării literar-artistice; are un grad mare de expresivitate. Limbajele operelor de valoare au devenit modele de exprimare, producţiile artistice contribuind decisiv la formarea şi dezvoltarea limbii literare. De aceea, uneori, s-a ajuns să se confunde limba propriu-zis literară cu limbajele operelor beletristice. La nivel lexical, **stilul ştiinţific** se distinge de limba literară comună şi de celelalte stiluri prin monosemantismul cuvintelor (*neputinţă*, *lipsă*, *hotărâre*, *atom*), care, ca urmare a absenţei aspectului emotiv al funcţiei expresive, sunt utilizate cu sensul lor denotativ. Mai mult, sensul cuvintelor utilizate în stilul ştiinţific nu datorează nimic contextului şi nu se lasă modificat de context. Totodată stilul ştiinţific se individualizează prin concentrarea maximă a vocabularului; prin prezenţa unui număr restrâns de cuvinte care cunosc o frecvenţă foarte ridicată; prin mobilitatea ridicată a vocabularului (Irimia 1986, 135), datorată dezvoltării rapide a ştiinţei şi tehnicii, care impune introducerea de noi termeni, împrumutaţi sau creaţi pe terenul limbii române; prin specificitatea constituirii de noi termeni; prin utilizarea unui număr mare de cuvinte formate cu pseudoprefixe (*contraofensivă*, *cvasicomplet*, *extrafin*, *izotermic*) şi elemente de compunere savante (*aerodrom*, *biografie*, *cardiologie*, *cronologie*) sau prin compunere: (*român-englez*, *bronhopneumonie*), prin frecvenţa redusă a elementelor populare, prin absenţa elementelor regionale, de argou, familiare, arhaice; frecvenţă ridicată a neologismelor (în special termeni tehnici). O parte din terminologia ştiinţifică, diferită de la un domeniu de cercetare la altul, este constituită din: termeni vechi româneşti adaptaţi semantic la stilul ştiinţific (*adunare*, *cât*, *mărime*, *mulţime*); din termeni formaţi pe terenul limbii române (*a încifra*, *împărţitor*, *dreptunghic*, *triunghi*, *staminal*); din cuvinte savante cu circulaţie internaţională (*emisferă*, *computer*, *microbiologie*, *televiziune*, *eclipsă*, *echinocţiu*, *privat*, *progres*, *iluminism*); din termeni străini – predomină termenii, de circulaţie internaţională, în special în varianta stilistică a ştiinţelor naturii (*junglas regia* „nuc", salix „salcie", *mucor mucedo* „mucegai alb", *hippocampus* „căluţ-de-mare"). La nivel lexical, sunt definitorii pentru **stilul publicistic**: diversitatea şi bogăţia lexicală maximă ca urmare a tendinţei spre originalitate a publicistului, mai ales în varianta textelor interpretative. Diversitatea vocabularului derivă din multitudinea variantelor interne ale stilului publicistic şi din eterogenitatea destinatarului textelor publicistice; mobilitatea vocabularului, ca expresie lingvistică a imaginii vieţii social-politice, răspunde permanentelor mutaţii care intervin în realitatea obiectivă; iar termenii noi sunt explicaţi prin analogie: raporturi de asemănare/ diferenţiere stabilite între două sau mai multe obiecte, fenomene, fiinţe etc. Vocabularul stilului publicistic cuprinde un strat al terminologiei social-politice, marea majoritate având caracter internaţional (*constituţie*, *partid*, *libertate*, *minister*, *ideologie*), termeni proveniţi din sfera altor stiluri, neologisme (*summit*, *staff*, *show*, *software*, *live*, *feedback*, *play-back*, *happy-end*, *week-end*); apar şi termeni populari, elemente familiare, regionale şi arhaice (*învăţătură de minte*, *magherniţă*, *vrere*), un număr mare de cuvinte vechi româneşti care dezvoltă sensuri

BDD-A6834 © 2012 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:13 UTC)

neologice, mai ales în sintagme [*cameră* (în organizarea parlamentară), *piața comună*, *lumea a treia*] (Irimia 1986, 209-211). La nivel lexical, cu caracter definitoriu pentru **stilul juridico-administrativ** se impun: univocitatea semantică a cuvântului; fie că aparțin exclusiv stilului juridico-administrativ (*inculpat*, *petent*, *jurisdicție*), fie că sunt proprii şi limbii literare comune (*minoritate*, *reparare a pagubei*) (Irimia 1986, 239-240); organizarea specifică a vocabularului, prezența unui strat lexical al terminologiei juridice şi administrative, ai cărei componenți constituie un cod metalingvistic specific, care se întemeiază pe două categorii principale de termeni: a) termeni specifici neologici şi savanți (de obicei de origine latină) – *curator*, *a abroga*, *tutelă*, *a recuza*, *inculpat*, *instanță*, *jurisdicție* etc. şi vechi românești – *pricină*, *împricinat*, *înscris*, *plângere*, *înşelăciune*, *făptuitor* etc.; b) termeni cu circulație în limba literară comună (neologisme mai ales) sau din limbajul popular, dar deveniți specifici stilului juridic printr-o serie de mutații semantice: *a ratifica*, *a denunța*, *circumstanță*, *competență*, *dojenire*, *parte vătămată*, *dobândire*, *repararea pagubei* etc. Codului metalingvistic juridic i se adaugă: termeni supratextuali (*articol*, *literă*, *secțiune*), termeni-suport (*faptă*, *persoană*, *măsură*), unități perifrastice devenite specifice stilului juridico-administrativ (*a se aduce la cunoştință*, *punere în libertate*, *aflat în stare de detenție*, *a exercita calea de atac*, *a dobândi calitatea de*…, *a fi în drept*). La nivel lexical, **stilul colocvial** se caracterizează prin întrebuințarea termenilor argotici, elementelor de jargon, neologismelor la modă, diminutivelor, augmentativelor, cuvintelor peiorative, clişeelor verbale sau cuvintelor proprii diferitor graiuri; termenilor compuşi şi locuționali, înscriind în semantica lor un proces metaforic (*linge-blide*, *a trage mâța de coadă*, *a vorbi ca o moară hodorogită* etc.), termenilor cu structură onomatopeică (*hodoronc*, *a miorlăi* etc.). „Plasticitatea expresiei este dată de manifestarea unei libertăți ca şi nelimitate în actualizarea vocabularului limbajului popular, mai ales a fondului de termeni cu mărci semantice implicite şi, în consecință, de dezvoltare maximă a expresivității populare” (Irimia 1986, 84-85).

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Coteanu, I. *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*. Vol. I. – Bucureşti: Editura Academiei, 1973.

2. Iordan, I. *Limba română contemporană*. – Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1954.

3. Irimia, Dumitru. *Structura stilistică a limbii române contemporane*. – Bucureşti: Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, 1986.

4. Jakobson, R. *Lingvistica şi poetica*. În: *Probleme de stilistică*. Bucureşti: Editura. Ştiințifică, l968.

5. Maneca, C. *Statistica lexicală şi stilurile limbii*. În: LR, XXII, nr. 6, 1973.

6. Marouzeau, M. *Delimitation de quelques notions stylistiques de base* // Stylistique française. Recueil de textes, 1986.

7. Păunescu, Andrei. *Stilistica presei române (Sinteză)*. Bucureşti: Universitatea Spiru Haret, Facultatea de Jurnalism. Comunicare şi Relații publice, 2009.

8. Sfârlea, Lidia. *Contribuții la delimitarea stilurilor literare românești*. În: SLLF, II, 1972. (www.referate-romana.com/referate/Necategorisite/Limba-stil-scriitura-re-rom.php)

BDD-A6834 © 2012 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:13 UTC)